

та узагальнення інформації. Отже, це не пасивне сприйняття знань, а активний процес їх конструювання.

**Розвиток практичних навичок.** Побудова моделей може включати використання різноманітних матеріалів та інструментів, розвиваючи дрібну моторику, просторове мислення та навички планування. Таким чином, робота з готовими моделями вчить учнів ідентифікувати структури, пояснювати їх функції та взаємодію.

**Формування цілісного уявлення.** Моделювання допомагає учням побачити взаємозв'язок між різними органами та системами організму. Наприклад, модель дихальної та кровоносної систем може наочно продемонструвати процес газообміну.

**Забезпечення проблемного навчання.** Моделі можуть використовуватися для демонстрації порушень у роботі організму або наслідків певних факторів (наприклад, модель легень курця). Це створює проблемні ситуації, що стимулюють критичне мислення та пошук шляхів вирішення.

**Підвищення мотивації та зацікавленості:** Інтерактивні моделі, віртуальні лабораторії та створення власних проєктів роблять навчання більш захоплюючим та мотивують учнів до глибшого вивчення біології людини.

Наведемо приклади використання методу моделювання під час вивчення біології у 8-му класі:

- Муляжі органів (серця, мозку, нирок) для вивчення їх будови.
- Схеми кровообігу, травлення, нервової системи для розуміння послідовності процесів.
- Анімації скорочення м'язів, передачі нервового імпульсу, роботи імунної системи.
- Створення учнями моделей ДНК з підручних матеріалів.
- Використання віртуальних лабораторій для дослідження фізіологічних процесів.
- Побудова моделей клітин та їх органел.

Таким чином, ефективне використання методу моделювання вимагає від вчителя чіткого визначення навчальної мети, правильного вибору або розробки моделі, організації активної роботи учнів з моделлю та забезпечення обговорення результатів. За умови грамотного застосування, моделювання стає незамінним інструментом для якісного вивчення біології у 8-му класі, сприяючи глибокому розумінню, розвитку практичних навичок та підвищенню інтересу учнів до предмета.

Отже, спираючись на вище розглянуті питання щодо впровадження інноваційних підходів у викладанні біології у 8-му класі Нової української школи, можемо стверджувати, що застосування вчителями біології новітніх технологій та сучасного методичного інструментарію в організації освітнього процесу дозволить сформувати учня-інтелектуала з розвиненими життєвими компетентностями.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: [https://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/76886/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/)
2. Підручники і навчальні посібники. Основи дидактики. URL: [https://pidru4niki.com/15660212/pedagogika/pidruchniki\\_navchalni\\_posibniki#google\\_vignette](https://pidru4niki.com/15660212/pedagogika/pidruchniki_navchalni_posibniki#google_vignette)
3. Шевченко Ю. Яким має бути урок біології в сучасній українській школі за програмою НУШ. URL: <https://fbc.biz.ua/news/suspilstvo/yakim-maye-buti-urok-biologiyi-v-suchasnij-ukrayinskij-shkoli-za-programoyu-nush/>
4. TeamLabBody. URL: <https://www.teamlabbody.com/en/index.html>
5. Цікаві факти. Біологія. URL: <https://tutcikavo.com/tekhnohii/naukovi-facty/774-tsikavi-fakti-pro-biologiyi>

## Валентина КУДІН,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

# АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Сучасне суспільство як ніколи потребує виховання успішної людини з розвинутими лідерськими якостями, підготовленої для самореалізації в кризовому світі, яка адекватно реагуватиме на зміни, що в ньому відбуваються, зможе швидко адаптовуватися та невпинно самовдосконалюватися. Лідерські якості у старшокласників є важливими для їхнього подальшого розвитку й успішної інтеграції в суспільство, а особливо – в період військового стану в Україні.

Війна в Україні стала суворим іспитом для всього українського народу, і старшокласники не є винятком. В цих надскладних умовах питання розвитку лідерства серед молоді набуває особливої гостроти

та значущості. Адже саме сьогодні формуються майбутні лідери, які будуть відбудовувати країну та визначати її подальший розвиток. На початку старшої школи старшокласники починають активно формувати свою особистість, знаходячись у процесі становлення, самоідентифікації й самоактуалізації. У цьому віковому періоді вони часто вперше зустрічаються зі складними ситуаціями, що вимагають прийняття рішень, виявлення лідерських якостей і навичок. Але під час війни учні подорослішали значно швидше, тож і до вирішення різноманітних завдань та викликів ставляться по дорослому. Реалії війни безпосередньо впливають на формування лідерських якостей у старшокласників, часто ставлячи їх перед

необхідністю проявляти зрілість, відповідальність та ініціативу, які в мирний час могли б проявитися значно пізніше. Педагоги та координатори діяльності органів учнівського самоврядування мають активно сприяти формуванню таких лідерських якостей у старшокласників, які допоможуть їм у нинішніх умовах, а саме: забезпечити умови для розвитку їхньої самопідготовки й самопізнання, давати можливість брати участь у різноманітних соціально-педагогічних проєктах і заходах. Такі дії сприятимуть укріпленню самосвідомості й самовизначення учнів, їхньому усвідомленню власних зацікавлень і цілей.

Нормативним підґрунтям для діяльності органів учнівського самоврядування залишається Конституція України, Закон України "Про освіту", Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", Закон України "Про охорону дитинства", Закон України "Про молодіжні та дитячі громадські організації", Декларація прав дитини, а також Укази Президента України.

**На замітку!** Звертаємо увагу та те, що відповідно до Указу Президента України від 30.05.2025 №355/2025 Україна буде відзначати Міжнародний день захисту дітей з усім світом 20 листопада у Всесвітній день дитини URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3552025-55141>

Одним із важливих кроків у формуванні лідерських якостей у старшокласників є *розвиток комунікативних навичок*. В області значно розширилися приклади проведення різноманітних навчальних тренінгів щодо розвитку м'яких навичок у старшокласників: *різноманітні навчальні Ed-сатре, навчальні тренінги з розвитку цифрових навичок, стажування, участь у роботі молодіжних рад при обласній, міських, територіальних громадах*. Як свідчить досвід, у дітей такі навчання викликають неабиякий інтерес і бажання спілкуватися, навчатися, обмінюватися думками, використовуючи групові форми роботи, проєктну діяльність і дискусії. Такі активності та заходи допомагають старшокласникам навчитися вислуховувати інших, ефективно спілкуватися, виявляти та поважати різні точки зору, пропонувати власні проєкти для втілення у своїх громадах. Тож і позиція педагога, який має на меті розвиток лідерських якостей учнів, повинна змінитися на **позицію тьютора або тренера, а не вихователя**.

На Черкащині робота з підготовки лідерів учнівського самоврядування набула системного характеру. Все більше територіальних громад створюють молодіжні ради при органах місцевого самоврядування, створюються сайти для роботи з лідерами та їх координаторами, зокрема **Веб-сайт «Молодь, яка змінює життя на краще»** створено координатором діяльності Манківського осередку Ліги старшокласників Черкащини Олейніченко Т.П. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1c6kYkLNuzHEi32ZGReSycWH1g1tbo37?usp=sharing>. Такий електронний ресурс стане у нагоді як початківцям, так і досвідченим фахівцям у цій галузі, адже дорослі є важливим прикладом для молодих людей, особливо щодо розвитку лідерських якостей.

Постійна співпраця і підтримка діяльності та ініціатив органів учнівського самоврядування набувають системного характеру. Необхідно зазначити про підтримку Черкаською військовою адміністрацією ініціативи Ліги старшокласників щодо створення сайту з подолання негативних явищ в учнівському середовищі та покращення ментального здоров'я учасників освітнього процесу. Рекомендуємо педагогам у своїй роботі використовувати сайт Ліги старшокласників Черкащини «РаЗОМ». Сайт об'єднав чотири **проєкти з ментального здоров'я**, а саме:

- «За крок до дорослого життя»,
- «Ти зможеш»,

- «Острів. Ок»,
- «Шлях до себе».

Для зручності учнів на платформі зібрані посилання на матеріали сайту з ментального здоров'я «Ти як?», матеріали Черкаської обласної організації Червоного Хреста України, кейс психологічних хвилюнок, кластер компенсаторної освіти для учнів, онлайн-платформи безоплатної психологічної підтримки, телефон всеукраїнської гарячої лінії, та багато інших цікавинок: URL: <https://ra3om.com.ua>.

Формування лідерських якостей у старшокласників вимагає наявності певних соціально-психологічних і педагогічних умов, зокрема створення сприятливого соціального середовища. Лідерство може проявлятися лише в тих умовах, де існує довіра, взаємопідтримка та повага між людьми. Важливо створити безпечне й відкрите середовище, де кожна особа має можливість висловити свою думку та взяти участь у прийнятті рішень. Для цього необхідно розвивати комунікативні навички, такі як слухання, уміння висловлювати свою думку чітко й переконливо, сприймати зворотний зв'язок. Учні повинні навчатися бути самостійними, брати на себе відповідальність та постійно розвиватися, зміцнювати свої знання й навички. Важливо визнавати та підтримувати лідерський потенціал кожної особи, але для цього необхідно проводити тренінги, семінари й інші заходи, спрямовані на розвиток лідерських якостей самих педагогів. Розуміння складності й багатогранності процесу розвитку лідерських якостей школярів має відбутися ще до початку повноцінної освітньо-педагогічної діяльності, що допоможе молодим педагогам уникнути розчарування, зневіри у власних силах та швидкого професійного вигорання. Професійні компетентності педагогів є ключовими для формування лідерських якостей в учнів. Ось декілька **професійних компетентностей**, які допоможуть педагогам ефективно працювати над розвитком лідерських якостей учнів:

• **знання про лідерство**: педагог повинен мати повне розуміння того, що таке лідерство та як воно впливає на успіх і розвиток учнів, бути обізнаним з різними теоріями та практиками лідерства.

• **комунікаційні навички**: педагог має бути здатним ефективно спілкуватися зі своїми колегами й учнями, уміти слухати, розуміти та висловлювати свої думки й ідеї чітко і впевнено.

• **розуміння індивідуальних потреб учнів**: педагог здатний налагоджувати контакт з різними людьми та розуміти їхні потреби, уміти працювати з різними типами особистості, ураховуючи їхні індивідуальні потреби та стимулюючи до розвитку лідерських якостей.

• **фасилітаційні навички**: уміння керувати груповими процесами та стимулювати співпрацю й командну роботу, педагог здатний створити середовище, у якому учні можуть розвивати свої лідерські якості та співпрацювати з іншими. Усі ці професійні компетентності допоможуть педагогам ефективно сприяти розвитку лідерських якостей учнів; надихати та мотивувати їх до досягнення успіху й розвитку свого потенціалу.

Війна загострила почуття національної ідентичності та гордості за свою країну. Старшокласники активно цікавляться історією, культурою, політичною ситуацією. Бажання бути корисними своїй країні, брати участь у її захисті та відбудові стає важливим мотиватором для розвитку лідерських якостей. Частина старшокласників усвідомлено займається, волонтерством, різноманітними екологічними проєктами та заходами на відбудову країни. Участь у волонтерських ініціативах, допомога біженцям, збір коштів для армії – все це вимагає організації, співпраці та лідерських якостей. Згідно з дослідженнями,

більшість молодих українців вважають себе патріотами та гордяться своєю приналежністю. Це свідчить про високий рівень національної свідомості серед молоді, навіть якщо вони перебувають за межами країни. Голос молоді є потужним інструментом для підтримки національної ідентичності та патріотизму, що сприяє розвитку української громади у світі. Вже другий рік лідери Черкащини працюють у міжнародному проєкті обміну лідерськими проєктами з питань демократичного виховання дітей «Україна – м. Толедо» «EmpowerEd» і доносять правдиву інформацію своїм одноліткам з Америки, обговорюючи події і стан дітей в Україні. За підсумками роботи у проєкті 15 лідерів Черкащини нагороджені Подяками УДЦПО. За ініціативи Українського державного центру позашкільної освіти старшокласники Черкащини мають змогу почути досвід такої діяльності не лише в області, Україні, а й за її межами. Цікавою і змістовною була розмова під час одного з онлайн-марафонів «Голос лідера за кордоном», який можна переглянути у відеозапису: URL: <https://youtu.be/OeJFeoDK958>. «Діти незламної країни», відеозапис: URL: <https://youtu.be/DKO4cfmZGHg>

Одним з найдієвіших впливів на молодь є зустрічі з військовим та учасниками бойових дій. В області до Дня Героїв України відбулась зустріч з экс-президентом Ліги старшокласників 2018-2019 років, добровольцем, яка зворушила усіх присутніх та змусила ще раз задуматися на ролі і місці кожної людини задля перемоги України. Таке спілкування та обмін досвідом між лідерами різних рівнів та попередніми складами учнівського самоврядування є базою для формування лідерських якостей нинішніх лідерів. Війна чітко показала важливість єдності та взаємодопомоги. Старшокласники бачать, як спільні зусилля можуть приносити реальні результати.

На Черкащині з січня запроваджено новий лідерський проєкт для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб «Світанок нового дня», який є продовженням соціального проєкту «Мрії обпалені війною». Тож запрошуємо долучитися і висвітлити свої історії дітей, вимушених переселенців, які залишилися на Черкащині. Життя в умовах постійної невизначеності, повітряних тривог, переїздів вимагає від старшокласників гнучкості, здатності швидко адаптуватися до нових обставин та зберігати оптимізм і, як свідчить практика, подолання труднощів загартовує характер та формує лідерську стійкість.

Усі заходи мають бути спрямовані на формування ключових лідерських компетенцій: відповідальність, комунікабельність, вміння працювати в команді, критичне мислення, креативність, ініціативність, емпатія, вміння приймати рішення та розв'язувати проблеми. Підтримуючи лідерські ініціативи, надаючи необхідні знання та навички, ми інвестуємо у майбутнє України. Саме ці молоді люди поведуть за собою, відбудовуватимуть країну та створюватимуть її нову історію.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3552025-55141>.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Волонтерство як інструмент навчання. URL: <https://nus.org.ua/articles/volonterstvo-yak-instrument-navchannya/>.
4. Дубяга А., Золотар О. Методичний путівник класного керівника Нової української школи: збірник методичних матеріалів. Краматорськ, 2021. 44 с.

## Валентина КУДІН,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

# ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Створення Нової української школи і її ідеї, спрямовані на кардинальну зміну всієї освітньої політики, неможливе без виховного простору, формування людини високої культури, у якій гармонійно поєднується глибокий розум з істинною духовністю. Чесність, совість, справедливність, безкорисливе піклування, патріотизм стають знаком розвиненої особистості та регулятором її життєвої активності. І навіть в умовах збройної агресії росії проти України заклади позашкільної освіти продовжують активно працювати для розвитку творчих здібностей дітей і молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку. Цінність позашкільної освіти в умовах війни набуває нових сенсів. Адже психологічний стан дітей під час війни погіршився, діти частіше відчувають страх за життя – своє та близьких, тривожність, а

психологічні травми мають довгострокові негативні наслідки. Водночас улюблене заняття, яким постійно займається дитина, допомагає долати негативний вплив. Навіть багато дорослих, щоб покращити свій стан, в умовах війни шукають для себе нові хобі та регулярно ними займаються. Зокрема, у всеукраїнському дослідженні «Підлітки та їхнє життя під час війни» зазначено, що допомагає дітям відволікатися від хвилювання, поганих новин, тривоги у складні часи війни: для 40% – це спілкування, 38% підлітків назвали соцмережі та інтернет, 32% обрали заняття спортом, 12% підлітків вказали на рукоділля (малювання, ліпка, вишивка), а 10% дітей допомагають зняти стрес заняття музикою, танцями, акторською грою. Тобто, як бачимо, за оцінками підлітків, спілкування та хобі мають важливе значення для покращення